

Змест:

- 1 Рэзюмэ
- 2 Executive summary
- 3 Палітычная лібералізацыя і палітычная дэмакратызацыя
- 6 Эканамічная лібералізацыя
- 8 Якасць кіравання і вяршэнства права
- 10 Геапалітычная арыентацыя
- 13 Культурная палітыка

Рэзюмэ

Дадзены выпуск «BISS-Trends» прадстаўляе сабой паўгадавы маніторынг асноўных тэндэнцый у развіцці беларускай дзяржавы і грамадства ў першай палове 2015 года.

Маніторынг прысвечаны асноўным тэндэнцыям у наступных галінах:

- палітычная дэмакратызацыя / палітычная лібералізацыя;
- эканамічная лібералізацыя;
- якасць кіравання і вяршэнства закона;
- геапалітычная арыентацыя;
- культурная палітыка.
- Апісанне кожнай са сфер падаецца ў наступным парадку:
- агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый;
- апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку тренду;
- апісанне дадатковых падзей;
- кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе.

У пачатку маніторынгу прыводзіцца кароткае падсумаванне асноўных тэндэнцый у пяці галінах (Executive summary). Яно таксама змяшчае табліцу, якая вызначае ступень прагрэсу / рэгрэсу ў кожнай са сфер. У канцы маніторынгу прыводзіцца даведачны каталог асноўных падзей, фактаў і змяненняў за першае паўгоддзе 2015 года па кожнай з пяці разгляданых сфер.

Executive summary

Сфера палітычнай лібералізацыі і дэмакратызацыі стагнавала ў першай палове 2015 года з адначасовым (хоць і нязначным) рухам у бок пагаршэння. Хоць першае паўгоддзе характарызувалася зніжэннем колькасці рэпрэсій супраць палітычных і грамадскіх актывістаў, быў прыняты шэраг заканадаўчых актаў і паправак, якія абмяжоўваюць свабоду слова, а таксама праведзеныя першыя блакаванні інтэрнэт-сайтаў «за распаўсюджанне недакладнай інфармацыі, якая можа нанесці шкоду дзяржаўным або грамадскім інтарэсам».

Сфера эканамічнай лібералізацыі была адзначана стагнацыяй у межах ранейшых негатыўных трэндаў і назапашваннем дысбалансаў у эканоміцы. Нягледзячы на пазітыўныя змяненні (лібералізацыя валютнага рынку), у першым паўгоддзі адбывалася моцнае пагаршэнне асноўных макраэканамічных паказчыкаў, а эканамічныя ўлады дэманстравалі схільнасць да выкарыстання рэжыму «ручнага кіравання» і нежаданне ўкаранення структурных рэформаў.

Сфера якасці кіравання і вяршэнства права характарызувалася ўкараненнем змяненняў, накіраваных на доўгатэрміновае паляпшэнне «правілаў гульні» і іх уніфікацыю. Тым не менш, прыняцце шэрагу заканадаўчых ініцыятыў ішло ўразрэз з імкненнем уладаў уніфікаваць і палепшыць сістэму заканадаўства, што дазваляе ахарактарызаваць трэнд якасці кіравання ў першым паўгоддзі 2015 года толькі як «нязначнае паляпшэнне».

У галіне геапалітычнай арыентацыі назіраецца тэндэнцыя да паляпшэння адносін з краінамі Захаду, а таксама нарастанне супярэчнасцяў у адносінах з Расіяй. Акрамя таго, у першым паўгоддзі 2015 года Беларусь нарэшце стала рухацца ў бок рэальнай, а не дэклараванай знешнепалітычнай шматвектарнасці.

У сферы культурнай палітыкі назіраецца прагрэс з якаснымі змяненнямі, што, у першую чаргу, абумоўлена афіцыйным прызнаннем існавання палітыкі мяккай беларусізацыі на вышэйшым узроўні. Аднак інтэнсіфікацыя і паглыбленне палітыкі мяккай беларусізацыі на дзяржаўным узроўні стрымліваюцца адсутнасцю адпаведных нарматыўных актаў і супярэчлівымі дзеяннямі чыноўнікаў. ■

Сфера маніторынгу	Асноўная тэндэнцыя
Палітычная лібералізацыя / палітычная дэмакратызацыя	Стагнацыя, нязначныя негатыўныя тэндэнцыі ў межах раней вызначаных трэндаў
Эканамічная лібералізацыя	Стагнацыя, назапашванне праблем у эканоміцы і захаванне рэжыму «ручнага кіравання» пры частковай лібералізацыі валютнага заканадаўства
Якасць кіравання і вяршэнства права	Змяненне трэнду ў бок нязначнага паляпшэння
Геапалітычная арыентацыя	Супярэчлівыя адносіны з Расіяй, паступовая нармалізацыя адносінаў з Захадам, пошук альтэрнатыўных апор на міжнароднай арэне
Культурная палітыка	Прагрэс з якаснымі зменамі

Трэнд 1

Палітычная лібералізацыя / палітычная дэмакратызацыя

Асноўная тэндэнцыя: стагнацыя, нязначныя негатыўныя тэндэнцыі ў межах раней існуючых трэндаў.

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Асноўным фактарам, што вызначаў тэндэнцыі ў межах працэсаў лібералізацыі / дэлібералізацыі ў першым паўгоддзі 2015 года, стала набліжэнне выбараў прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, прызначаных на 11 кастрычніка. Набліжэнне выбараў уплывае на паказчыкі лібералізацыі ў дачыненні да свабоды слова, свабоды асацыяцыяў, свабоды сходаў і магчымасцяў для мірнага пратэсту, а таксама прымянення рэпрэсій.

У першым паўгоддзі 2015 года негатыўныя праявы раней назіраных трэндаў нацбольш тычыліся свабоды слова (як у дачыненні да традыцыйных СМІ, так і інтэрнэт-сайтаў). У той жа час, у першым паўгоддзі 2015 года праваабарончы цэнтр «Вясна» зафіксаваў найменшую колькасць выпадкаў палітычна матываваных адміністрацыйных пераследаў (60 выпадкаў), у тым ліку рэкордна нізкую з 2010 года колькасць адміністрацыйных арыштаў (10 выпадкаў). Колькасцае зніжэнне рэпрэсій супраць палітычных апанентаў і пратэстуючых, верагодна, тлумачыцца не толькі параўнальна нізкай для перадвыбарчага перыяду актыўнасцю апазіцыі, але і свядомай адмовай уладаў ад масавага прымянення адміністрацыйнага пераследу, асабліва прэвентыўнага.

Разам з тым, значных падзей, якія маглі б абумовіць якасныя змяненні ў трэндзе, не адбылося ні ў сферы свабоды асацыяцыяў, ні ў сферы свабоды сходаў, ні ў частцы становішча палітвязняў, дзе, хутчэй, зафіксаваныя нязначныя негатыўныя змяненні.

З улікам набліжэння прэзідэнцкіх выбараў паказчыкі дэмакратызацыі ў 2015 годзе, у першую чаргу, ацэньваюцца намі як змяненне ўмоў правядзення выбараў. У гэтых адносінах значнай дынамікі не назіраецца: прапановы па ўдасканаленні выбарчага заканадаўства, накіраваныя апазіцыяй кааліцыяй «Права выбару» парламенту і ЦВК, засталіся без разгляду. Разам з тым, з боку ўлады былі зробленыя заявы, якія можна патлумачыць як дэкларацыі аб характары правядзення будучай выбарчай кампаніі. Гаворка вядзецца пра бесперашкодную працу назіральнікаў, пашырэнне практыкі выкарыстання празрыстых скрыняў для галасавання, непажаданасць уключэння апазіцыі ў выбарчыя камісіі, заклікі адмовіцца ад «брутальных метадаў» падрыхтоўкі да выбараў і заявы аб недапушчальнасці пратэстаў пасля выбараў. Верагодна, гэтыя дэкла-

рацыі адлюстроўваюць ужо выбраную уладамі тактыку і адекватна характарызуюць будучую выбарчую кампанію.

У адрозненні ад паказчыкаў лібералізацыі, у частцы дэмакратызацыі ў 2015 годзе змены ў найменшай ступені будуць залежаць ад актыўнасці апазіцыі: пры любых дзеяннях апазіцыі сёл выбарчы працэс будзе ажыццяўляцца ўладамі па звыклым для Беларусі кантралюемым сцэнары.

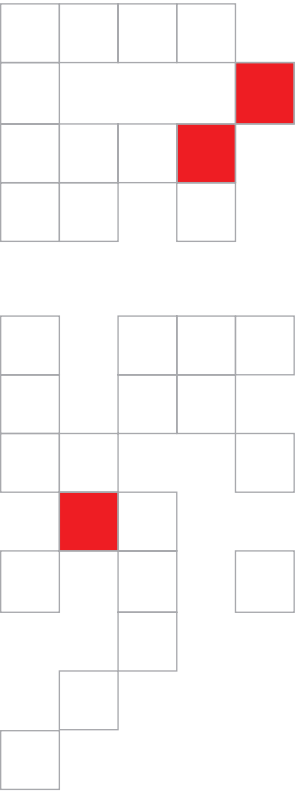
Характэрна, што назіраецца адсутнасць пазітыўнай дынамікі лібералізацыі напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў, нягледзячы на актыўны рост кантактаў паміж афіцыйным Мінскам і Захадам. У ранейшыя гады збліжэнне з Захадам заўсёды суправаджалася змякчэннем рэпрэсіўнай палітыкі ўнутры краіны альбо прынамсі змякчэннем рыторыкі ў дачыненні да палітычных апанентаў уладаў.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1) Асноўнай характарыстыкай першага паўгоддзя 2015 года, якая з'явілася працягам ранейшых трэндаў, быў ціск на сродкі масавай інфармацыі і асабліва абмежаванне свабоды слова ў інтэрнэце.

1 студзеня 2015 года набылі сілу папраўкі ў закон «Аб сродках масавай інфармацыі», прынятыя ў снежні 2014 года. Гэтыя папраўкі, у прыватнасці, распаўсюдзілі адказнасць, прадугледжаную законам, на інтэрнэт-СМІ, і абавязалі іх адсочваць каментары наведвальнікаў сваіх сайтаў. Міністэрства інфармацыі атрымала права блакаваць доступ да анлайн-рэсурсаў (у тым ліку замежных) у пазасудовым парадку.

У першым паўгоддзі права на блакаванне было ўпершыню выкарыстана: заблакавалі сайт kyku.org. Яшчэ раней kyku.org і шэраг іншых сайтаў (музычны сайт «Тузін гітоў», сайт Аб'яднанай грамадзянскай партыі, Радыё Рацыя, «Свабодны рэгіён» і іншыя) атрымалі ад Міністэрства інфармацыі так званыя «запыты аб уладальніках кантэнту», якія змяшчаюць папярэджанні пра «адказнасць за распаўсюджанне недакладнай інфармацыі, якая можа нанесці шкоду дзяржаўным або грамадскім інтарэсам». У лістах Мініфарма таксама было адзначана, што за вынясенне на працягу года двух і больш папярэджанняў, а таксама за невыкананне патрабаванняў дзяржаўнага органа аб ліквідацыі парушэнняў, доступ да рэсурсу можа быць абмежаваны. Пры гэтым прычыны вынясення папярэджанняў сайтам пазначаныя не былі.

2) З 1 студзеня 2015 года набыў сілу Дэкрэт прэзідэнта №6 «Аб неадкладных мерах па процідзеянні незаконнаму абароту наркотыкаў», падпісаны 28 снежня 2014 года. Дэкрэт, сярод іншага, закранае дзейнасць «*інфармацыйных рэсурсаў, размешчаных у сетцы інтэрнэт*» і, на думку Беларускай асацыяцыі журналістаў, нясе пагрозу свабодзе слова.

У прыватнасці, устаноўлены абавязак уладальнікаў інтэрнэт-рэсурсаў адсочваць публікаваны кантэнт і прадугледжана магчымасць абмежавання доступу да рэсурсаў па ініцыятыве Міністэрства ўнутраных спраў. Акрамя таго, Дэкрэт уводзіць адміністрацыйную адказнасць уладальнікаў інтэрнэт-рэсурсаў за невыкананне прадпісання Міністэрства інфармацыі аб неабходнасці выдалення матэрыялаў, якія парушаюць заканадаўства аб незаконным абароце наркотыкаў. У адпаведнасці з п.9 Дэкрэта з 1 студзеня 2016 года правайдэры інтэрнэт-паслуг абавязаныя «*забяспечваць фарміраванне і захоўванне звестак аб інфармацыйных рэсурсах, якія наведваюць карыстальнікі інтэрнэт-паслуг*».

3) Міністэрства сувязі і інфарматызацыі, а таксама Аператыўна-аналітычны цэнтр пры прэзідэнце 19 лютага 2015 года зацвердзілі «Палажэнне аб парадку абмежавання доступу да інфармацыйных рэсурсаў (і іх складнікаў), якія знаходзяцца ў глабальнай камп'ютарнай сетцы інтэрнэт». Гэты дакумент прадугледжвае магчымасць блакавання інтэрнэт-рэсурсаў, сродкаў забеспячэння ананімнасці (проксі-сервераў, ананімных сетак накшталт Tor і інш.), якія дазваляюць карыстальнікам інтэрнэт-паслуг атрымаць доступ да заблакаваных інтэрнэт-рэсурсаў. Судовае абскарджанне рашэння Міністэрства інфармацыі аб блакаванні сайтаў Палажэннем не прадугледжана. У адрозненні ад ранейшага парадку, пры якім доступ да сайтаў з «чорнага спісу» абмяжоўваўся толькі для дзяржаўных органаў, устаноў адукацыі і культуры, новы парадак

блакавання распаўсюджвае яе на ўсіх карыстальнікаў Беларусі.

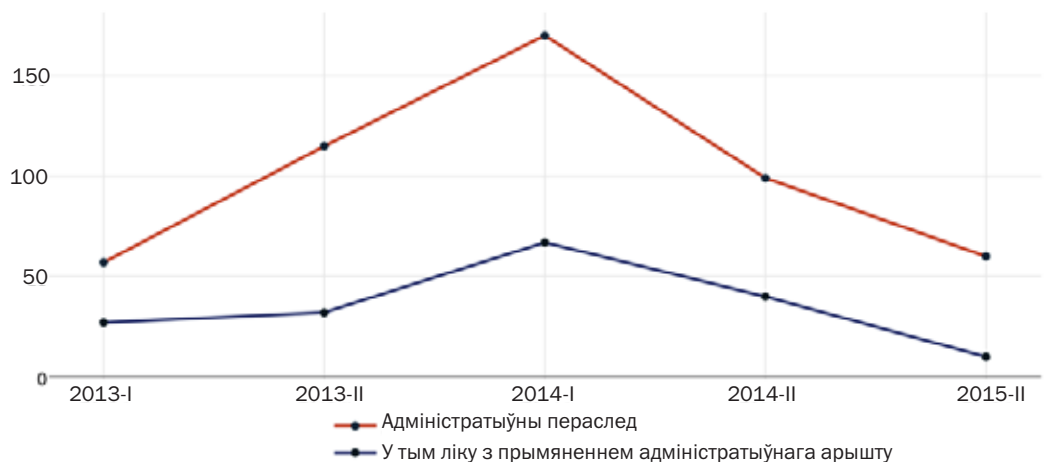
4) У пачатку 2015 года рэгіянальныя газеты «Intex-Press» (Баранавічы), «Ганцавіцкі час» (Ганцавічы), «Барысаўскія навіны», «Рэкламны Баржом» (Барысаў), «Газета Слонімскай» (Слонім) і агульнанацыянальная газета «Новы час» атрымалі папярэджанні ад Міністэрства інфармацыі за нязначныя парушэнні ў фармулёўцы сваіх выходных дадзеных. Усяго за студзень – сакавік 2015 года, паводле дадзеных Беларускай асацыяцыі журналістаў, Міністэрства інфармацыі вынесла 27 папярэджанняў 26-ці сродкам масавай інфармацыі.

5) Іншым накірункам абмежавання свабоды слова застаецца пераслед журналістаў, якія супрацоўнічаюць з замежнымі СМІ і не маюць акрэдытацыі ў МЗС. Паводле паведамлення Беларускай асацыяцыі журналістаў, у першым квартале 2015 года сем журналістаў у Брэсце і Гомелі былі пакараныя штрафамі за падобную дзейнасць, у красавіку суды вынеслі яшчэ 8 рашэнняў па падобных справах (пры гэтым адзін з журналістаў быў пакараны тройчы на працягу двух месяцаў). Як і раней, падставай для прымянення санкцый да журналістаў па ч. 2 арт. 22.9 КаАП стаў не змест напісаных імі матэрыялаў, а сам факт іх з'яўлення ў замежных СМІ.

6) Да існуючых раней абмежаванняў дадаўся кантроль грамадзян пры фатаграфаванні імі будынкаў дзяржаўных органаў. Паводле распараджэння МУС, супрацоўнікам праваахоўных органаў дадзены загад забяспечыць іх «*асабісты дагляд, апытанне, праверку па базах дадзеных МУС, а таксама пастаноўку на дакты-, фота- і відэаўлік*».

Апісанне дадатковых падзей

1) Працягвалася практыка адвольных затрыманняў грамадска-палітычных актывістаў пры публічным выказванні імі сваіх меркаванняў.

Крыніца: Праваабарончы цэнтр «Вясна».

Суды ў падобных выпадках прымалі палітычна матываваныя рашэнні аб прыцягненні актывістаў да адказнасці. Яскравым прыкладам адсутнасці незалежнасці судовага выпадку з удзельнікамі акцыі салідарнасці з французскімі журналістамі, забітымі падчас нападу радыкальных ісламістаў на рэдакцыю сатырычнага штотыднёвіка «Charlie Hebdo». Пасля таго, як на прэс-канферэнцыі Лукашэнка даў распараджэнне кіраўніку Адміністрацыі прэзідэнта «разабрацца ў сітуацыі», судовага разгляду адміністрацыйных спраў не адбылося, хоць суды былі ўжо прызначаныя.

2) Суд не задаволіў скаргу грамадзянкі Расіі, старшыні праўлення Цэнтра прававой трансфармацыі Алены Танкачовай на рашэнне аб высылцы яе з Беларусі тэрмінам на тры гады. 21 лютага праваабаронца была вымушаная пакінуць краіну. Акрамя таго, былі праведзеныя ператрусы і канфіскаваная тэхніка ў офісе Магілёўскага праваабарончага цэнтра, і ў чарговы раз была зробленая спроба ліквідаваць цэнтр у судовым парадку. Таксама быў праведзены ператрус у прыватнай кватэры праваабаронцы Леаніда Судаленкі ў Гомелі.

3) У першым паўгоддзі 2015 года магчымасці для рэалізацыі свабоды сходаў заставаліся міні-

мальнымі. Рэдкім выключэннем сталі тры выпадкі дазволу ўладамі правядзення мірных сходаў у сакавіку і красавіку. Гэтымі зборамі сталі дэманстрацыя ў чарговую гадавіну абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі ў Мінску 25 сакавіка (заяўкі на правядзенне шэсцяў і пікетаў у гэты дзень у іншых гарадах былі адхіленыя), Чарнобыльскі шлях у Мінску 26 красавіка і пікет супраць парушэнняў Канстытуцыі ў Капылі. Пры гэтым праваабарончы цэнтр «Вясна» адзначае, што, нягледзячы на санкцыянаваны характар дэманстрацыі 25 сакавіка ў Мінску, улады не змаглі ўстрымацца ад традыцыйных адвольных затрыманняў, хоць яны і не скончыліся судовымі працэсамі.

На працягу паўгоддзя праваабаронцамі зафіксаваныя шматлікія адмовы мясцовых органаў выканаўчай улады ў задавальненні заяў грамадзян аб правядзенні масавых мерапрыемстваў. У той жа час, зафіксаваныя факты прыцягнення да адміністрацыйнай адказнасці грамадзян, якія ўдзельнічалі ў мірных несанкцыянаваных сходах, у тым ліку ў выглядзе арыштаў. Таксама былі зафіксаваныя новыя выпадкі пераследу ўдзельнікаў незарэгістраваных аб'яднанняў рэлігійнага характару з пагрозай прымянення артыкула 193-1 КК. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Вызначальнай падзеяй для наступнага паўгоддзя стануць выбары прэзідэнта. Ніякіх перадумоў для змянення паказчыкаў дэмакратызацыі перад выбарамі няма: кантраляваны сцэнар выбараў застаецца нязменным і не будзе прадугледжваць ратацыі ўлады ў залежнасці ад вынікаў выбараў. Досвед першага прымянення абноўленай рэдакцыі Выбарчага кодэкса на выбарах дэпутатаў мясцовых саветаў сведчыць, што яна не змяняе характару выбарчага працэсу. Больш за тое, адмова ад дзяржаўнага фінансавання агітацыі абумовіць яшчэ большую незаўважнасць перадвыбарчай кампаніі для выбаршчыкаў.

Варта чакаць інтэнсіфікацыі ціску на незалежныя СМІ і інтэрнэт-сайты. Пры гэтым кампанія пераследу журналістаў замежных СМІ, якія працуюць без акрэдытацыі, хутчэй за ўсё, будзе перарваная з афіцыйным пачаткам выбарчай кампаніі. Рэпрэсіі супраць апазіцыі і грамадзянскай супольнасці будуць узростаць, аднак ступень росту будзе залежаць ад актыўнасці апазіцыі і яе гатоўнасці да арганізацыі пратэстных акцый. Варта чакаць традыцыйных ператрусаў у рэдакцыях незалежных СМІ, у кватэрах актывістаў партый і рухаў, у офісах арганізацый, якія ажыццяўляюць назіранне за выбарамі.

Пакуль няма перадумоў для таго, каб пратэсты пасля выбараў былі масавымі, аднак у любым выпадку напярэдадні дня выбараў высокая верагоднасць аднаўлення практыкі прэвентыўных арыштаў.

Трэнд 2

Эканамічная лібералізацыя

Асноўная тэндэнцыя: стагнацыя, назапашванне праблем у эканоміцы і захаванне рэжыму «ручнага кіравання» пры частковай лібералізацыі валютнага заканадаўства

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

У 2015 год Беларусь увайшла з шэрагам абмежаванняў на валютным рынку з-за незавершанай дэвальвацыі і назапашаных праблем у эканоміцы, абумоўленых зніжэннем цэнаў на нафту і нафтапрадукты, і сцісканнем аб'ёмаў экспарту, які пастаўляецца на расійскі рынак. У першым паўгоддзі 2015 года беларускія ўлады ўсвядомілі сур'ёзнае пагаршэнне знешняй рынковай кан'юнктуры і заняліся вырашэннем праблем у грашова-крэдытнай сферы.

9 студзеня Нацбанк адмяніў камісійны збор за куплю валюты і зноў перайшоў да вызначэння курсу рубля на падставе вынікаў таргоў на валютнай біржы. Высокі кошт рублёвых рэсурсаў і жорсткая грашова-крэдытная палітыка ў першым паўгоддзі 2015 года дазволілі Нацбанку ўтрымаць курс беларускага рубля на ўзроўні ў 14-15 тыс. рублёў. У гэтым дапамагла і новая курсавае палітыка, арыентаваная на кошт кошыка валют.

Аднак пераацэнка беларускага рубля ў адносінах да расійскага разам з выкарыстаннем кампрэсіі попыту на беларускую прадукцыю на расійскім рынку прывялі да скарачэння экспарту ў РФ. Толькі за першы квартал беларускі экспарт у Расію ў грашовым выражэнні знізіўся на 1 млрд. даляраў. За паўгоддзе скарачэнне аб'ёмаў экспарту перавысіла 2 млрд. даляраў.

Спрабуючы стрымаць рост дысбалансу гандлю, у пачатку красавіка Нацбанк аслабіў беларускі рубль у адносінах да расійскага, давёўшы яго да «прымальнага» ўзроўню ў 280-290 беларускіх рублёў. Аднак увядзенне новай курсавай палітыкі, якая вызначае курс праз кошт кошыка валют, сыграла злы жарт: за карэкціроўку курсу беларускага рубля да расійскага прыйшлося «заплаціць» ростам курсу даляра і еўра. Гэта скараціла рублёвыя паступленні ў бюджэт з-за прывязкі стаўкі экспартных пошлін да курсу еўра і даляра.

За кошт падключэння адміністрацыйнага рэсурсу і скарачэння даходаў насельніцтва паўгадавы ўзровень інфляцыі ўдалося ўтрымаць у запланаваных межах на ўзроўні 7,3%. Гэта, аднак, адбілася на дынаміцы росту аб'ёмаў ВУП, які за першыя пяць месяцаў 2015 года скараціўся на 3%.

У ліку бачных эканамічных поспехаў беларускі ўладаў у першым паўгоддзі 2015 года можна

назваць толькі пралангацыю выплат па расійскім дзяржкрэдыце (у памеры каля 0,7 млрд. даляраў) і, магчыма, па крэдыце АКФ ЕАБР¹ (каля 0,45 млрд. даляраў). Шырока анансаваныя кітайскія інвестыцыі абмежаваліся інвестыцыйнымі дамовамі на суму каля 0,5 млрд. даляраў.

Атрыманне Мінскам статусу перамоўнага пляцоўкі па вырашэнні ўкраінскага крызісу не прынесла ніякіх эканамічных выгод. У той жа час, улічваючы высокі кошт суверэнных запасычанняў, беларускія ўлады паскорылі перамовы з МВФ і ЕФСР. Менавіта іх патрабаваннямі па прадастаўленні крэдытаў тлумачыцца практычна поўная лібералізацыя валютнага заканадаўства і пераход на бесперапынны двайны аўкцыён.

Аб'ём унутранага гандлю, які традыцыйна выступаў асноўным рухавіком росту эканомікі, у першым паўгоддзі значна знізіўся з-за уведзеных пасля нядаўняй дэвальвацыі абмежаванняў на рост цэн.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1) Асноўныя эканамічныя паказчыкі Беларусі ў першым паўгоддзі працягвалі пагаршацца. На 1 чэрвеня 2015 года запасы гатовай прадукцыі склалі 82,0% ад аб'ёмаў месячнай вытворчасці супраць 75,8% на 1 студзеня 2015 года. Аб'ём прамысловай вытворчасці за 5 месяцаў 2015 года знізіўся на 7,7% да аналагічнага перыяду 2014 года. За студзень – красавік 2015 года стратнымі былі прызнаныя 1705 прадпрыемстваў.

2) З улікам пэўнай стабілізацыі эканамічнай сітуацыі, Нацбанк і Мінфін адклікалі ліцэнзіі ў некалькіх банкаў і страхавых арганізацый, якія не выканалі ўмоў аб павелічэнні статутных фондаў.

3) Нягледзячы на прадастаўленне кампенсацыі за ўвядзенне падатковага манеўру ў нафтаздабываючай галіне Расіі (Беларусь ў 2015 годзе атрымала права пакінуць у бюджэце экспартныя пошліны на нафтапрадукты), у першым паўгоддзі значна ўпала прыбытковасць беларускай нафтаперапрацоўкі – на суму каля 20 даляраў за тону нафты ў параўнанні з 2014 годам. Акрамя таго, паміж Расіяй і Беларуссю некалькі разоў здараліся канфлікты з нагоды рээкспарту санкцыйных тавараў з трэціх краін у

1 Перайменаванага ў Еўразійскі фонд стабілізацыі і развіцця (ЕФСР).

Расію праз Беларусь. Уведзеныя абмежаванні на пастаўку беларускіх мясапрадуктаў у РФ былі знятыя, аднак, улічваючы, што дзяржорганы РФ пастаянна вяртаюць партыі прадуктаў харчавання з Беларусі, транспартны калідор санкцыйных тавараў захоўваецца.

Апісанне дадатковых падзей

1) Для кантралявання тэмпаў росту цэн пасля снежаньскай дэвальвацыі 2014 года была прынятая пастанова ўрада № 1207, якая фактычна забараніла павышаць цэны на шэраг тавараў. Кантроль над цэнамі пазней быў зняты, аднак гэта дазволіла ў першым паўгоддзі «ўкласціся» ў планавыя рамкі па ўзроўні інфляцыі.

2) Нацбанк у чарговы раз распачаў адміністрацыйнае зніжэнне ставак праз вызначэнне калі-

дора кошту прыцягнення і размяшчэння рублёвых рэсурсаў. Таксама працягнулася барацьба з ценявой эканомікай – быў прыняты ўказ №49 «Аб забеспячэнні парадку пры ажыццяўленні валютных аперацый», які ўзмацняе адказнасць за парушэнні валютнага заканадаўства, і ўведзеныя абмежаванні на разлікі з фізічнымі асобамі з выкарыстаннем валюты.

3) Праведзена лібералізацыя валютнага заканадаўства – верагодна, як адна з мер, накіраваных на выкананне ўмоў у межах дамоўленасцей з ЕФСР і МВФ: былі адмененыя абмежаванні ў Kredyтаванні ў замежнай валюце, адмененыя абмежаванні на авансаванне імпарту, адкрыты пазабіржавы рынак з адначасовым увядзеннем бесперапыннага падвойнага аўкцыёну і адменена абмежаванне на колькасць валютных рахункаў. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Асноўнай падзеяй, якая будзе ўплываць на ключавыя макраэканамічныя паказчыкі ў другой палове 2015 года, стануць выбары прэзідэнта Беларусі. Набліжэнне выбараў ставіць пад пытанне ажыццяўленне беларускімі ўладамі шэрагу мер, накіраваных на стабілізацыю макраэканамічнай сітуацыі.

Цяперашні аб'ём золатавалютных рэзерваў не выклікае ўпэўненасці ва ўдзельнікаў рынку, у той час як канкрэтных дамоўленасцей аб новых Kredyтных праграмах з МВФ і ЕФСР няма.

Жорсткая грашова-кредытная палітыка і абмежаванне ільготнага фінансавання спісам толькі перспектыўных і акупных праектаў азначаюць скарачэнне рэальнага сектара і далейшае зніжэнне ўзроўню жыцця насельніцтва. Па вялікім рахунку, у другім паўгоддзі 2015 года ўрадам абмяркоўваюцца ўжо не самі меры барацьбы з крызісам, а тэрміны рэалізацыі антыкрызісных мер.

Трэнд 3

Якасць кіравання і вяршэнства права

Асноўная тэндэнцыя: змяненне трэнду ў бок нязначнага паляпшэння

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

На фоне спакойнай унутранай палітычнай сітуацыі першае паўгоддзе 2015 года ў цэлым характарызаваўся адсутнасцю яркіх падзей, што прадвызначаюць трэнд у сферы права і якасці кіравання ў Беларусі. Тым не менш, у фонавым рэжыме ў Беларусі адбываўся працэс удасканалення сістэмы кіравання і прававога асяроддзя. Мяркуючы па ўсім, рэалізуецца задача прадэманстраваць усім зацікаўленым унутры краіны і за мяжой – перш за ўсё інвестарам – што нават у перыяд палітычнай турбулентнасці на ўсходзе Еўропы Беларусь застаецца «астраўком» стабільнасці і бяспечным месцам для жыцця і вядзення бізнесу. Неабходна адзначыць, што ў гэты перыяд уладай прымаліся не імгненныя рашэнні, а рашэнні, накіраваныя на ўсталяванне доўгатэрміновых правілаў гульні, максімальна справядлівых і абавязковых для усіх. Існуючая сістэма дзяржкіравання захавалася ў нязменным выглядзе з невялікімі, але станючымі змяненнямі.

Нягледзячы на адсутнасць яркіх вызначальных падзей, разгледаны трэнд можна ахарактарызаваць як «нязначнае паляпшэнне».

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1) У сакавіку прэзідэнцім Указам была зацверджана новая рэдакцыя Дырэктывы №2 «Аб мерах па далейшай дэбюракратызацыі дзяржаўнага апарату». Працэс дэбюракратызацыі, структураваны з прыняццем Дырэктывы у 2006 годзе, з гэтага часу будзе распаўсюджвацца не толькі непасрэдна на дзяржаўны апарат, але таксама на ўсе структуры, якія ўзаемадзейнічаюць з грамадзянамі, такія як арганізацыі ЖКГ, гандлю, транспарту, медыцыны і да т. п.

Новая рэдакцыя Дырэктывы мае на мэце знізіць выдаткі часу і сіл пры звароце грамадзян не толькі ў дзяржаўныя органы, але і ў дзяржаўныя арганізацыі, якія аказваюць тэхнічныя, сэрвісныя і сацыяльныя паслугі. Прадугледжваецца, у прыватнасці, поўнамаштабны пераход дзяржаўных органаў да электроннага дакументаабароту пры рэалізацыі дзяржаўных функцый, а таксама ўкараненне сістэмы рэйтынгавай ацэнкі грамадзянамі эфектыўнасці дзейнасці арганізацый, якія аказваюць паслугі. Улічваючы досвед імплементацыі Дырэктывы з 2006 года, ёсць усе падставы меркаваць, што ўнесеныя ў Дырэктыву змяненні дадуць плён.

2) У красавіку, пасля доўгага абмеркавання, быў усё ж прыняты Дэкрэт «Аб папярэджанні сацыяльнага ўтрыманства», больш вядомы як «закон аб дармаедах». Нягледзячы на задэклараваныя мэты стымулявання працаздольных грамадзян да працоўнай дзейнасці, дэкрэт мае відавочную фіскальную накіраванасць і прадугледжвае абавязак для грамадзян, якія ў каляндарным годзе ўдзельнічалі ў фінансаванні дзяржаўных расходаў менш за 183 дні, выплачваць штогадовы «збор» у памеры 20 базавых велічынь. Дадзены збор, па сутнасці, з'яўляецца падаткам, аднак Падатковым кодэксам ён не прадугледжаны. Падобныя меры, нягледзячы на іх магчымую прадуктыўнасць, прымушаюць усумніцца ў рэальнасці забеспячэння заяўленай урадам нязменнасці падатковага заканадаўства на працягу каляндарнага года.

3) З мэтай выканання нашумелага ў мінулым годзе Дэкрэта «Аб узмацненні патрабаванняў да кіруючых кадраў і работнікаў арганізацый» урад пастанавіў, што прызначэнне на кіруючыя пасады асоб, звольненых па «дыскрэдытуючых абставінах», ажыццяўляецца пры ўзгадненні старшынямі раённых выканаўчых камітэтаў незалежна ад формы ўласнасці арганізацыі. Такім чынам дзяржава атрымала магчымасць уплываць і на кадравыя рашэнні прыватных уласнікаў.

4) Указ «Аб электронным дакументаабароце пры падрыхтоўцы і прыняцці прававых актаў» прадугледжвае поўны пераход на электронны дакументаабарот паміж дзяржаўнымі арганізацыямі пры распрацоўцы прававых актаў з 2016 года, а з 2017 года – абавязковае ўжыванне электроннага лічбавага подпісу. Гэта дазволіць у разы паскорыць працэс узгаднення і палепшыць кантроль над праходжаннем дакументаў, што з'яўляецца безумоўным крокам у бок павышэння якасці дзяржкіравання.

5) Вярхоўны Суд Беларусі пачаў распрацоўку «Праграмы інфарматызацыі судоў агульнай юрысдыкцыі на 2016-2020 гады», якая прадугледжвае, у прыватнасці, скарачэнне папяровага дакументаабароту, выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій пры непасрэдным разглядзе спраў, а таксама фарміраванне электроннай базы судовых рашэнняў, даступнай праз інтэрнэт. Сістэма правасуддзя, такім чынам, ідзе за іншымі сферамі дзяржкіравання, якія ў апошнія гады закрунула інфарматызацыя.

6) Старшыня Дзяржаўнага камітэта па маёмасці абвясціў аб хуткім завяршэнні фарміра-

вання Адзінага рээстра дзяржаўнай маёмасці. У святле рыторыкі пра паляпшэнне якасці кіравання дзяржаўнымі актывамі, фарміраванне вычарпальнага рээстра дзяржаўнай уласнасці, у якім утрымліваецца інфармацыя пра больш чым 850 тыс. аб'ектаў, з'яўляецца важным этапам. Бо, як слушна заўважыў Старшыня ДКМ, «не ведаючы, чым ты валодаеш, немагчыма гэтым эфектыўна кіраваць».

7) Камітэт дзяржаўнага кантролю плануе ў будучыні выкарыстоўваць у сваёй працы інструменты аўдыту эфектыўнасці. Паводле задумы ведамства, гэта дазволіць не толькі выяўляць парушэнні заканадаўства, але і ацэньваць, наколькі эфектыўна прадпрыемства і дзяржорганы выкарыстоўваюць дзяржаўныя сродкі. Паколькі кантрольныя паўнамоцтвы КДК у

Беларусі і без таго вельмі шырокія, ускладненне на яго дадатковых функцый аўдыту эфектыўнасці падаецца цалкам апраўданым.

Апісанне дадатковых падзей

1) Указ аб сацыяльна-эканамічным развіцці паўднёва-ўсходняга рэгіёну Магілёўскай вобласці прадугледжвае шэраг прэферэнцый для грамадзян і прадпрыемстваў, якія пражываюць і вядуць дзейнасць у сямі раёнах гэтага рэгіёну на мяжы з Расіяй. Хоць у дадзеным выпадку фактычна мае месца стварэнне асаблівай эканамічнай зоны, гэта выключэнне абгрунтавана патрэбамі збалансаванага развіцця рэгіёнаў і падкрэслівае агульны правільны курс на стварэнне роўных і празрыстых прававых умоў у маштабе краіны. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

У наступным паўгоддзі, калі адбудуцца чарговыя прэзідэнцкія выбары, развіццё сістэмы кіравання і прававога рэгулявання будзе залежаць ад сцэнара развіцця палітычнай і эканамічнай сітуацыі. Пры спрыяльным сцэнары прадоўжыцца работа па ўдасканаленні прававога асяроддзя і органаў кіравання з мэтай развіцця канкурэнтных пераваг Беларусі ў параўнанні з суседзямі. У выпадку неспрыяльнага сцэнарыя – пры ўмове палітычнай і эканамічнай дэстабілізацыі – рэжым «ручнага кіравання» краінай будзе вернуты.

Трэнд 4

Геапалітычная арыентацыя

Асноўная тэндэнцыя: супярэчлівыя адносіны з Расіяй, паступовая нармалізацыя адносінаў з Захадам, пошук альтэрнатыўных апор на міжнароднай арэне

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

У першым паўгоддзі 2015 года захавалася тэндэнцыя на нармалізацыю стасункаў з Захадам. Адбыліся чарговыя раўнды кансультацый па спрашчэнні візавага рэжыму і па пытаннях мадэрнізацыі з Еўрапейскім саюзам. Беларусь на ўзроўні міністра замежных спраў узяла ўдзел у саміце «Усходняга партнёрства». Прайшоў шэраг мерапрыемстваў і ўзаемных візітаў у межах беларуска-амерыканскіх адносін. Мінск таксама паспрабаваў «перазагрузіць» свае адносіны з Кітаем.

Адносіны з Расіяй заставаліся супярэчлівымі. Станоўчая дынаміка ваенна-палітычных адносін суседнічала з напружанасцю ў сферы паставак сельгаспрадукцыі і нафтапрадуктаў на расійскі рынак, а таксама адсутнасцю прагрэсу ў інтэграцыйных праектах. Ва ўмовах зніжэння экспарту ў Расійскую Федэрацыю Беларусь інтэнсіфікавала кантакты па ўсіх знешнепалітычных напрамках у пошуках альтэрнатывы расійскаму рынку збыту.

У першым паўгоддзі 2015 года выразна выявілася тэндэнцыя пошуку Беларуссю магчымасцяў фарміравання рэальнай, а не дэманстравальнай шматвектарнасці.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1) Дэвальвацыя расійскага рубля, запаволенне росту расійскай эканомікі і нявызначнасць на расійскім валютным рынку прывялі да рэзкага падзення беларускага экспарту ў Расію і росту адмоўнага сальда ў гандлі. Адна часова з гэтым захоўвалася і напружанасць вакол паставак харчавання, якое выраблена ў Беларусі ці пастаўляецца праз тэрыторыю Беларусі. Пастаўкі шматкроць блакаваліся Рассельгаснаглядам, што абвінавачваў беларускія прадпрыемствы ў незаконных пастаўках санкцыйнай прадукцыі з трэціх краін. Усе гэтыя падзеі прывялі да таго, што ўхвалена 25 лютага Праграма дзейнасці ўрада на 2015 год у якасці адной з асноўных мэт вызначыла неабходнасць дыверсіфікацыі экспарту.

2) Падчас пасяджэння Вышэйшага дзяржаўнага савета Саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі 3 сакавіка і сустрэчы ў Астане ў межах Еўразійскага эканамічнага саюза 19-20 сакавіка расійскі бок прапанаваў планы па паглыбленні інтэграцыі (адзіная візавая прастора і адзіная валюта), якія былі неадкладна дэзавуа-

ваныя беларускім бокам.

3) Ніяк не прасунулася рэалізацыя раней абвешчаных пяці інтэграцыйных праектаў¹. Як канстатаваў віцэ-прэм'ер Расіі А. Дварковіч, для іх рэалізацыі патрабуецца палітычная воля. Беларускія афіцыйныя асобы палітычнай волі па-ранейшаму ў гэтым пытанні не дэманструюць.

4) Эканамічныя праблемы і рознагалоссі не адбіліся на ваенным супрацоўніцтве. Так, у красавіку ў Беларусь расійскім бокам у межах раней заключанага кантракта былі пастаўленыя 4 найноўшыя вучэбна-баявыя самалёты Як-130, якія складуць асобную эскадрыллю ў складзе 112-й штурмавой авіяцыйнай базы. Пры гэтым афіцыйны Мінск па-ранейшаму зацягвае вырашэнне пытання аб стварэнні ў Беларусі расійскай авіябазы.

5) Нейтральная пазіцыя Беларусі па канфлікце ва Украіне і пасрэдніцкія намаганні Мінска па ўрэгуляванні гэтага канфлікту далі відавочныя станоўчыя эфекты, яшчэ больш узмацніўшы доўгатэрміновую тэндэнцыю на паляпшэнне адносін паміж Беларуссю і Захадам.

11 лютага адбыўся візіт у Мінск канцлера ФРГ Ангелы Меркель і прэзідэнта Францыі Франсуа Аланда для ўдзелу ў перамовах па ўрэгуляванні крызісу ва Украіне ў межах «нармандскага фармату». Беларусь тут у чарговы раз выступіла ў якасці нейтральнага боку, які прадстаўляе перамоўную пляцоўку, і фармальна не брала ўдзелу ў саміх перамовах. Але пры ўсім спрэчках пра значэнне і ролю Беларусі ў межах урэгулявання крызісу ва Украіне, няма сумневаў, што знойдзеная Мінскам ніша істотным чынам спрыяе наладжванню стасункаў з заходнімі краінамі.

6) 16-17 красавіка Мінск наведаў еўракамісар па Еўрапейскай палітыцы суседства і пашырэнню Ёханэс Хан. Еўракамісар быў прыняты Аляксандрам Лукашэнкам і Уладзімірам Макеем. Прэзідэнт Беларусі заявіў пра імкненне да больш цеснага супрацоўніцтва з Еўрапейскім

1 Маюцца на ўвазе наступныя інтэграцыйныя прамысловыя праекты: ААТ «Інтэграл» і ААТ «Расійская электроніка» ДК «Растэхналогіі»; ААТ «Мінскі завод колавых цягачоў» і ДК «Растэхналогіі»; ААТ «Пеленг» і Федэральнае касмічнае агенцтва «Раскосмас»; ААТ «Гродна Азот» і ААТ «Мінеральна-хімічная кампанія «ЕўраХім» альбо ТАА «Газпрам Інвестпраект».

саюзам, у прыватнасці, у галіне тэхналогій, эканомікі, бяспекі. Ён прапанаваў перагледзець праграму «Усходняга партнёрства» з фокусам на гэтыя прыярытэты, а таксама паспрабаваць вызначыць некалькі напрамкаў для супрацоўніцтва паміж ЕС і ЕАЭС.

7) 21-22 траўня ў Рызе адбыўся саміт ініцыятывы ЕС «Усходняе партнёрства», у якім ад Беларусі ўдзельнічаў міністр замежных спраў Уладзімір Макей. Чаканага многімі экспертамі і назіральнікамі парафіравання пагаднення аб спрашчэнні візавага рэжыму так і не адбылося, але, тым не менш, у выніковай рэзалюцыі саміту былі дадзеныя станоўчыя ацэнкі дыялогу паміж Беларуссю і ЕС. Падчас саміту беларускі бок разам з Арменіяй адмовіўся падпісаць тэкст сумеснай рэзалюцыі, які змяшчае асуджэнне анэксіі Крыма Расіяй, чым прадэманстравала прыхільнасць саюзніцкім адносінам з Расійскай Федэрацыяй. Акрамя таго, на саміце УП у Беларусі была магчымасць падпісаць шэраг іншых пагадненняў (чаго не было зроблена), і беларускім бокам на адрас расійскага кіраўніцтва былі агучаныя шматлікія «заспакойлівыя» запэўніванні ў дружбе і адданасці. Усё гэта дэманструе нежаданне беларускіх уладаў правакаваць рэзкую рэакцыю Масквы на спробы пераадолення Мінскам міжнароднай ізаляцыі.

8) Яшчэ адным яркім прыкладам палітыкі «лавіравання» стала арганізацыя візіту кітайскага лідэра Сі Цзіньпіна ў Беларусь у пачатку траўня, падчас якога быў падпісаны цэлы шэраг двухбаковых пагадненняў, закліканых надаць імпульс беларуска-кітайскім адносінам. У чэрвені таксама на тэрыторыі Брэсцкай вобласці адбыліся сумесныя беларуска-кітайскія ваенныя вучэнні. Усё гэта не толькі павінна было прадэманстраваць беларусам значнасць краіны на сусветнай арэне, але таксама даць зразумець Крамлю, што Беларусь можа знайсці апору не толькі ў Расіі.

Апісанне дадатковых падзей

1) У лютым адбыўся чатырохдзённы працоўны візіт Уладзіміра Макея ў Германію. У першы дзень візіту міністр выступіў у Германскім таварыстве знешняй палітыкі (DGAP) у Берліне, а таксама правёў сустрэчу з прадстаўнікамі нямецкіх дзелавых колаў, якая была арганізавана па лініі Усходняга камітэта нямецкай эканомікі. 6-8 лютага Макей удзельнічаў у працы 51-й Мюнхенскай канферэнцыі па пытаннях бяспекі. У рамках канферэнцыі ён правёў шэраг двухбаковых сустрэч: з Вярхоўным прадстаўніком ЕС па знешняй палітыцы і палітыцы бяспекі Федэрыка Магерыні, міністрам замежных спраў ФРГ Франкам-Вальтэрам Штайнмаерам, міністрам замежных спраў Італіі Паола Джантылоні.

2) Былі прадпрыняты наступныя крокі ў межах вызначанага раней двухбаковага беларуска-еўрапейскага парадку дня. 9

сакавіка беларуская дэлегацыя на чале з Аленай Купчынай узяла ўдзел у пятым раўндзе кансультацый па пытаннях мадэрнізацыі («часовая фаза») у Брусэлі. На гэты раз у спіс тэм кансультацый былі ўключаныя і пытанні правоў чалавека. У межах візіту ў Брусэль Купчына правяла шэраг сустрэч у Еўрапейскай камісіі і Еўрапейскай службе знешняга дзеяння. У прыватнасці, з еўракамісарам па Еўрапейскай палітыцы суседства і пашырэнні Ёханэсам Ханам і намеснікам Генеральнага сакратара ЕСЗД Хельгай Шміт. 12 сакавіка ў Мінску прайшоў трэці раўнд перамоваў па праекце пагаднення аб спрашчэнні візавых працэдур паміж Беларуссю і ЕС. Па іх выніках, а таксама ў ходзе наступных кансультацый унутры структур Еўрасаюза пазіцыі бакоў, мяркуючы па наяўных дадзеных, былі максімальна збліжаныя.

3) 29 чэрвеня ў Мінску адбыўся чарговы, пяты па ліку, нефармальны міністэрскі дыялог у межах «Усходняга партнёрства». Акрамя прадстаўнікоў знешнепалітычных ведамстваў краін-членаў УП, у мерапрыемстве ўзялі ўдзел еўракамісар па Еўрапейскай палітыцы суседства і пашырэння ЕС Ёханэс Хан і Генеральны сакратар Еўрапейскай службы знешніх дзеянняў Ален Ле Руа. На сустрэчы былі абмеркаваныя вынікі рыжскага саміту УП, а таксама пытанні практычнай рэалізацыі прынцыпу дыферэнцыяцыі і ўзаемадзеяння ў прыярытэтных сектаральных абласцях. Мерапрыемства ў такім фармаце прайшло ў Беларусі ўпершыню.

4) 26-28 лютага адбыўся візіт у Беларусь намесніка памочніка Дзяржсакратара ЗША Эрыка Рубіна, падчас якога ён сустрэўся з міністрам замежных спраў У. Макеем і прэзідэнтам А. Лукашэнкам. Паводле звестак прэс-службы амбасады ЗША ў Мінску, Рубін адзначыў станоўчую ролю Беларусі ў пошуках шляхоў мірнага вырашэння сітуацыі ва Украіне. На сустрэчах таксама абмяркоўваліся магчымасці пашырэння супрацоўніцтва з Беларуссю па «*пытаннях, што прадстаўляюць узаемны інтарэс*».

5) 18 сакавіка Беларусь і ЗША падпісалі пагадненне аб выкананні закона ЗША «Аб дадатковых патрабаваннях у дачыненні да замежных рахункаў» (FATCA). Гэта пагадненне забяспечвае нарматыўна-прававую базу для прадастаўлення беларускімі фінансавымі ўстановамі ўраду Беларусі інфармацыі аб рахунках грамадзян і рэзідэнтаў ЗША ў гэтых установах для наступнай перадачы Службе ўнутраных даходаў ЗША (IRS).

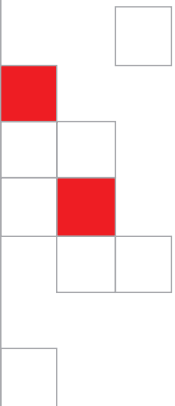
6) 6-10 траўня адбыўся візіт у Беларусь аркестра Ваенна-паветраных сілаў ЗША ў Еўропе, які ўзяў удзел у святкаванні Дня Перамогі, у тым ліку даў канцэрт у Брэсцкай крэпасці і паўдзельнічаў у парадзе ў Мінску. Гэта падзея вельмі сімвалічная: упершыню за ўсю гісторыю незалежнай Беларусі амерыканскія ваенныя ўдзельнічаюць у ваенным парадзе. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Прымаючы пад увагу набліжэнне прэзідэнцкіх выбараў і цяжкасці ў эканоміцы, Беларусь, хутчэй за ўсё, будзе няўхільна прытрымлівацца саюзніцкіх адносін з Расіяй і вельмі асцярожна прасоўвацца па шляху нармалізацыі адносін з Захадам, каб забяспечыць падтрымку Крамля на выбарах.

У той жа час, афіцыйны Мінск зацікаўлены ў пошуку новых, альтэрнатыўных Расіі, рынкаў збыту і ў паляпшэнні адносін з ЕС і ЗША. Таму крокі ў гэтым напрамку будуць працягвацца, хоць прыярытэт будзе заставацца за беларуска-расійскімі адносінамі.

Прэзідэнцкія выбары ўносяць вялікую долю нявызначанасці ў знешнюю палітыку краіны. Калі беларускія ўлады змогуць забяспечыць больш адкрытую электаральную кампанію і ўстрымаюцца ад рэпрэсіў супраць апанентаў, то верагоднасць інтэнсіфікацыі адносін з Захадам у канцы 2015 года досыць высокая. У адваротным жа выпадку краіну чакае чарговы перыяд ізаляцыі з боку ЕС і ЗША і пагаршэнне ўнутрыпалітычнай сітуацыі ўнутры краіны.

Трэнд 5

Культурная палітыка

Асноўная тэндэнцыя: прагрэс з якаснымі зменамі

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

У першым паўгоддзі 2015 года мяккая беларусізацыя і стрыманая лібералізацыя культурнага жыцця былі асноўнымі тэндэнцыямі як дзяржаўнай культурнай палітыкі, так і грамадскіх ініцыятыў.

Галоўнай падзеяй стала публічнае прызнанне Аляксандрам Лукашэнкам існавання дзяржаўнага курсу на мяккую беларусізацыю, агучанае ім падчас прэс-канферэнцыі з прадстаўнікамі беларускіх і замежных СМІ. Разам з тым, беларускія ўлады адчуваюць відавочныя праблемы з рэалізацыяй гэтага курсу. У першым паўгоддзі 2015 года дзеянні чыноўнікаў рознага ўзроўню часцяком не толькі не ўпісваліся ў агульнадзяржаўную палітыку мяккай беларусізацыі, але і наўпрост супярэчылі ёй.

Вырашэнне гэтых цяжкасцяў патрабуе мэтанакіраванага развіцця культурнай палітыкі на якасна новым узроўні. Значным якасным зменам у гэтым ключы магло б паспрыяць прыняцце Кодэкса аб культуры. Аднак, зыходзячы з тэксту праекта Кодэкса, унесенага на разгляд парламента 7 траўня, з гэтай задачай ён не справіцца.

У межах грамадскіх ініцыятыў мяккая беларусізацыя інтэнсіфікавалася, набывала новыя формы і больш глыбокі змест. У першым паўгоддзі 2015 года сярод насельніцтва не толькі павялічвалася попыт на нацыянальна арыентаваныя ініцыятывы, але і расла патрабавальнасць да ўзроўню іх выканання, сігналізуючы аб якасных змяненнях у трэндзе культурнай палітыкі.

Апісанне асноўных падзей

1) У першым паўгоддзі 2015 года працягваўся трэнд на пашырэнне і паглыбленне дзяржаўнай палітыкі мяккай беларусізацыі. Адметнай рысай перыяду стала ўзмацненне трэнду менавіта ў дзяржаўным сектары. У папярэднія перыяды ўлады рабілі толькі нясмелыя крокі ў рэчышчы палітыкі мяккай беларусізацыі.

У першую чаргу тут варта адзначыць выступленне Аляксандра Лукашэнкі падчас прэс-канферэнцыі для беларускіх і замежных журналістаў, якая адбылася 29 студзеня. Фактычна падчас канферэнцыі існаванне дзяржаўнага курсу на мяккую беларусізацыю было прызнана прэзідэнтам публічна:

«[У Расіі <...> прывыклі казаць: «рускі свет» <...>, «мяккая сіла». Вось гэтыя тэрміны з'явіліся: мяккая сіла. І мы дапамаглі «мяккай беларусізацыі». <...> Я падтрымліваю беларускую мову, таму што гэта тое, што нас адрознівае, да прыкладу, ад рускага чалавека, ад расіянаў. Гэта прыкмета нацыі: калі няма ў цябе асабліва сцяў васьм гэтах, сваёй беларускай мовы, а, дапусцім, толькі руская, – значыць <...> ты проста як рускі чалавек, ты рускі. Але мы ж беларусы».

Фактычна гэты выступ ілюструе разуменне працэсу мяккай беларусізацыі дзяржавай. Па-першае, беларуская дзяржава ўсведамляе пагрозу «рускага свету» і мяккай сілы, якая выкарыстоўваецца для яго прасоўвання, і імкнецца рэагаваць на іх у меру сваіх магчымасцяў. Па-другое, яна лічыць неабходным садзейнічаць мяккай беларусізацыі толькі ў якасці альтэрнатывы экспансіі рускага свету, успрымаючы яе ў якасці сродку абароны сваіх нацыянальных інтарэсаў. Па-трэцяе, ключавымі кампанентамі гэтай палітыкі ўлада бачыць беларускую мову, культуру (мастацтва) і гісторыю.

Пацвярджае і развівае гэтыя тэзісы таксама заява, зробленая Аляксандрам Лукашэнкам 20 студзеня на 42-м з'ездзе грамадскага аб'яднання «Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі»:

«Культура – вось што робіць беларуса беларусам, а не проста «тутэйшым», у якой бы кропцы зямнога шара ён ні знаходзіўся. Не толькі наша найбагацейшая спадчына: літаратура, музыка, архітэктура – але і мова, якую мы павінны ведаць, гісторыя, якую мы павінны памятаць, і каштоўнасці, якія мы павінны паважаць».

Адна з цяжкасцяў, з якой сутыкалася палітыка мяккай беларусізацыі ў 2014 годзе – гэта інертнасць сістэмы дзяржаўнага кіравання. Апошнія 20 гадоў усё тое, што сёння кіраўніцтва краіны спрабуе ўклацаць у палітыку мяккай беларусізацыі, было хутчэй адметнымі прыкметамі ідэйных канструктаў, уласцівых апанентам улады. У выніку чыноўнікам было складана на 180 градусаў разварнуць курс дзяржаўнай культурнай палітыкі, да таго ж найпростых, адназначных і адкрытых указанняў на гэты конт не было. Відавочна, што ў 2015 годзе ўлада таксама ўсвядоміла гэтую праблему і паспрабавала яе вырашыць.

Так, у першым паўгоддзі 2015 года афіцыйныя асобы не раз рабілі заявы ў падтрымку папуля-

рызацыі беларускай мовы. Да прыкладу, новы міністр адукацыі Міхаіл Жураўкоў 21 студзеня выступіў за пашырэнне выкладання прадметаў у ВНУ на беларускай мове – пачынаючы з курсаў гісторыі і сканчаючы тым, што на беларускую мову будзе перакладзена больш за 50% прадметаў. Пазней – верагодна, у адказ на абвінавачванні ў палітыцы дэрусіфікацыі беларускіх школ, што прагучалі з боку расійскіх СМІ – Лукашэнка патлумачыў, што ніякага гвалтоўнага пераводу адукацыі на беларускую мову не будзе (што зусім лагічна для мяккай беларусізацыі як прыкладу «мяккай сілы»).

За роўнае выданне ўсіх законаў як на рускай, так і на беларускай мове выступіў 21 студзеня старшыня Канстытуцыйнага суда Беларусі Пётр Міклашэвіч, спасылаючыся на арт.17 Канстытуцыі аб роўнасці дзвюх дзяржаўных моў.

2) Як ужо адзначалася, у першым паўгоддзі 2015 года рэалізацыя палітыкі мяккай беларусізацыі на практыцы сутыкнулася з цяжкасцямі ў выглядзе негатовасці сістэмы дзяржаўнага кіравання да эфектыўнай імплементацыі новай культурнай палітыкі. Адсутнасць адзінага афіцыйнага публічнага арыенціру (напрыклад, нейкага зацверджанага нарматыўна-прававога акта) таксама ўскладняла працэс зменаў у працы сістэмы. У выніку дзеянні розных чыноўнікаў часцяком не ўлісваліся ў агульнадзяржаўную палітыку мяккай беларусізацыі, а часам і проста супярэчылі ёй.

Так, 27 лютага міністр культуры Барыс Святлоў заявіў, што ў Мінску ў бліжэйшы час не будуць устаноўленыя помнікі беларускім літаратарам Рыгору Барадуліну, Васілю Быкаву і Генадзю Бураўкіну. У якасці абгрунтавання была агучана адсутнасць фінансавых сродкаў. Аднак у тым жа лютым Мінкульт пачаў конкурс на ўсталяванне ў Мінску помніка карове як «хатняй жывёлы, якая грае важную ролю ў забеспячэнні дабрабыту беларусаў».

Неадэкватна мяккай беларусізацыі выглядала і гісторыя з закрыццём кнігарні Ігара Логвінава. Фактычна ўлады атрымалі гучны скандал, адгалоскі якога дайшлі да еўрапейскага літаратурнага свету, а грамадскасць – пасляховы досвед збору 67 тыс. даляраў на выплату штрафу. Пры гэтым уласна спынення працы кнігагандляра і выдаўца Логвінава дамагчыся так і не ўдалося, а намаганні, якія супярэчылі трэнду, аказаліся марнымі.

Таксама быў сарваны запланаваны на 6 лютага канцэрт Змітра Вайцюшкевіча ў клубе «Піраты». Неафіцыйнасць падобных забаронаў не дазваляе адназначна сказаць, наколькі тут меў месца непасрэдна ўплыў дзяржавы, а наколькі – перастрахоўка самога клуба. Аднак нават у гэтым выпадку можна адзначыць правалы з імплементацыяй мяккай беларусізацыі на месцах.

3) Першае паўгоддзе таксама было адзначана важнымі, але непаўнаватараснымі спробамі ўладаў шчыльней заняцца культурнай палітыкай. Для сістэматызацыі прасоўвання мяккай беларусізацыі і агульнага павышэння якасці працы дзяржавы ў сферы культуры неабходна афіцыйнае прыняцце канцэпцыі дзяржаўнай культурнай палітыкі. У кантэксце беларускай нарматворчасці важным крокам на гэтым шляху магло стаць прыняцце Кодэкса аб культуры, які 7 траўня быў накіраваны прэзідэнтам у парламент пасля «карпатлівай працы <...> з 2012 года». Сам па сабе гэты дакумент найпрост не звязаны з палітыкай мяккай беларусізацыі, аднак мог бы стаць прыступкай на шляху да яе інстытуцыяналізацыі.

На жаль, разгляд праекта Кодэкса аб культуры парламент адклаў на восеньскую сесію. Пра фінальную версію дакумента казаць пакуль рана, аднак у цяперашнім выглядзе ён не вырашае задачы, якія ўзнікаюць перад уладай у кантэксце ўкаранення мяккай беларусізацыі. На дадзеным этапе ў праекце дакумента толькі выдзелена 32 «асноўныя напрамкі дзяржаўнай палітыкі ў сферы культуры», а «вызначэнне адзінай дзяржаўнай палітыкі ў сферы культуры» проста аднесена да паўнамоцтваў прэзідэнта. Застаецца незразумелым, калі і ў якім выглядзе прэзідэнт будзе яе вызначаць, а такая вялікая колькасць «асноўных» напрамкаў культурнай палітыкі хутчэй сведчыць пра фактычную адсутнасць прыярытэтаў у бягучай рэдакцыі Кодэкса.

Апісанне дадатковых падзей

Тэндэнцыя беларусізацыі грамадскага жыцця ў першым паўгоддзі 2015 года працягвалася і, у параўнанні з 2014 годам, можна адзначыць дзве асноўныя змены.

1) Адбылося ўзмацненне інтэнсіўнага росту беларусізацыі замест ранейшага экстансіўнага. Так, раней людзі цікавіліся самымі базавымі магчымасцямі праявы беларускасці (напрыклад, пачыналі вывучаць беларускую мову на адпаведных курсах), а прапанова магчымасцяў расла ў большай ступені колькасна (напрыклад, з'яўляліся брэндны нацыянальнага адзення, рознымі ініцыятывамі праводзіліся вельмі адрозныя па сваёй якасці першыя беларускія клубныя вечарынікі). Цяпер жа попыт на беларускасць паступова становіцца глыбейшым: людзі больш прыдзірліва падыходзяць да выбару нацыянальна арыентаванага спосабу баўлення часу або тавараў. Гэта варта разглядаць хутчэй як пазітыўную тэндэнцыю, натуральнае развіццё патрэбаў у беларусізацыі.

2) Ініцыятывы ў сферы беларусізацыі (публічныя адукацыйна-забаўляльныя мерапрыемствы, новыя брэндны адзення і аксесуары, грамадскія акцыі і г. д.) ужо не выклікаюць асаблівага рэзанансу самі па сабе. Выкарыстанне беларускай мовы становіцца звыклым

для бізнес-камунікацыі (рэклама і PR), а новыя публічныя мерапрыемствы ўжо не выклікаюць такога рэзанансу, як, да прыкладу, Мова Сур або першыя «Дні вышыванкі». Гэта звязана не з падзеннем папулярнасці гэтых праектаў і беларусізацыі ў цэлым, а, хутчэй, з прывыканнем грамадства да таго, што нацыянальна арыентаваныя ініцыятывы ўжо трывала занялі сваю нішу і не з'яўляюцца чымсьці выбітным. Таму грамадскія ініцыятывы ў рэчышчы беларусізацыі ў першым паўгоддзі 2015 года хутчэй можна аднесці да дадатковых падзей.

Так, 31 студзеня пад Баранавічамі прайшоў фестываль «Снежаны», арганізаваны мясцовымі актывістамі пры падтрымцы «Арт-Сядзібы». У праграму фестывалю ўвайшлі: выступ гурта «Vuga!», беларускамоўныя кліп-марафон і караоке, выстава-кірмаш тавараў hand-made, рыцарскія выступы і фаер-шоў. Рэзананс атрымала забюракратызаванасць працэдур у ўзгадненнях фестывалю: палажэнне аб яго правядзенні патрабавала атрымання васьмі пячатак і подпісаў, прычым два з іх – ад баранавіцкіх структур Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі. Тым не менш, фестываль быў паспяхова ўзгоднены.

Важнай падзеяй стала «Свята роднай мовы», арганізаванае 22 лютага, прымеркаванае да Міжнароднага дня роднай мовы і праведзенае культурнай пляцоўкай «Беларуская прастора» і «Арт-Сядзібай». Насычаная дзённая праграма заняла ўсе свабодныя памяшканні на двух паверхах бізнес-клуба Imaguru і фактычна стала вітрынай тых модных ініцыятыў беларусізацыі, якія назапашваліся за апошні год: моўныя курсы, майстар-класы, дзясяткі прадаўцоў адзення і іншых нацыянальных тавараў, музычныя калектывы і нават першая камп'ютарная гульня на беларускай мове.

3) Важнай характарыстыкай аналізаванага перыяду стала гатоўнасць уладаў ісці на кантакт з грамадскімі ініцыятывамі па пытаннях беларусізацыі. Так, чыноўнікі Мінгарвыканкама і Мінкульта падтрымалі прапанову грамадскага аб'яднання «Альтэрнатыва» ўсталяваць на дваццаці сталічных вуліцах шыльды з іх гістарычнымі назвамі. Як паведамляў лідэр «Альтэрнатывы» Алег Корбан, чыноўнікі напісалі, што «*прынцыпова падтрымліваюць*» гэту «*своечасовую і патрэбную*» прапанову, і цяпер справа за спецыяльнай камісіяй, якая павінна распрацаваць фармат гэтых таблічак і замовіць іх выраб. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Мяккая беларусізацыя і лібералізацыя культурнага жыцця будуць і далей заставацца пануючай тэндэнцыяй у культурнай палітыцы – як дзяржаўнай, так і грамадскай. І калі грамадзянскія сілы будуць толькі ўсё больш інтэнсіфікаваць сваю працу, то ўлада будзе дзейнічаць па-ранейшаму дастаткова асцярожна і стрымана, у першую чаргу з-за асцярогі з'яўлення як унутраных (узмацненне папулярнасці недзяржаўнай нацыянальна арыентаванай альтэрнатывы), так і знешніх рызык (раздражненне Расіі «вышыванізацыяй Беларусі»).

Малаверагодная сістэматызацыя прасоўвання мяккай беларусізацыі і дзяржаўнай культурнай палітыкі ў цэлым. Кодэкс аб культуры наўрад ці будзе эфектыўна дапрацаваны парламентам, а ў цяперашнім выглядзе яго прыняцце на восеньскай сесіі не дазволіць дзяржаве вырашыць праблемы, якія стаяць перад культурнай палітыкай, уключаючы цяжкасці па рэалізацыі палітыкі мяккай беларусізацыі сістэмай дзяржкіравання.

1 Тэрмін, выкарыстаны ІА Regnum у артыкуле пра магчымасць пераводу 50% школьных прадметаў на беларускую мову.